

הרב שמעיה שלנגר

ירושלים

מנחת העומר לעומת מנחת שתי הלחם

כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהִבַּאתֶם אֶת עֹמֶר דָּאִשִּׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי ה' לְרִצְוֹנְכֶם מִמִּנְחַת הַשִּׁבֹּת יִנִּיפְנוּ הַכֹּהֵן: עַד מִמִּנְחַת הַשִּׁבֹּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה': מִמוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שְׁנַי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תְּהִינָה חֶמֶץ תִּאֲפִינָה בְּכוֹרִים לַה':¹

צריך ביאור מדוע לא נתפרש כאן סדר עשיית מנחת העומר וסומכת התורה על הנתפרש בפרשת המנחות שבריש ויקרא "וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּכוֹרִים לַה' אָבִיב קְלוּי בָאֵשׁ גָּרֵשׁ כְּרָמְל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בְּכוֹרֶיךָ"². ולעומת זאת בהקרבת שתי הלחם התורה מפרשת כאן את סדר עשייתן "שְׁנַי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תְּהִינָה חֶמֶץ תִּאֲפִינָה".

והנה בפשוטו של מקרא 'עומר' הכוונה עומר שיבולים וכמש"כ בספר דברים "כִּי תִקְצַר קְצִירְךָ בְּשֹׂדֶךְ וְשִׁכַּחְתָּ עֹמֶר בְּשֹׂדֶךָ"³. וברש"י פי' שעומר הכוונה למידת העומר שזה עשרון. וצ"ב מדוע בשתי הלחם ובכל המנחות התורה כתבה את מידת המנחה בלשון 'עשרון' ואילו במנחת העומר כתבה התורה מידת המנחה באופן שונה 'עומר' במקום 'עשרון'.

שינוי נוסף מצינו, שבהקרבת העומר לא הוזכר בכל הפרשה שזה מדין 'מנחה', ורק בפרשת המנחות⁴ הוזכר שהקרבת העומר היא מדין מנחה (מנחת בכורים). לעומת זאת בשתי הלחם מפורש בתורה "וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה" וצריך להבין מדוע התורה לא קראה ל'מנחת העומר' בשם 'מנחה' כמו שקראה בשתי הלחם.

הלכותיה המשונות של מנחת העומר

והנה מנחת העומר שונה בכמה דינים משאר המנחות ומשתי הלחם:

- א. מצות העומר לבא מן הקמה (פ"ו דמנחות⁵), ופרש"י 'שתהא קצירה לשמה'. והיינו שיש מצות קצירה ומהאי טעמא מצות הקצירה דוחה שבת (רמב"ם⁶).
- ב. מצותו לבא מן הלח מנחות (שם), ופרש"י דכתיב כרמל - רך ומל. וביאר בחינוך⁷ 'ומצותו להביאו מן הלח - פירוש - כדי שיהיה נראה וניכר יותר לעין ביכורו'.

⁵ דף עא ע"א.

⁶ פ"ז מתמידין ומוספין.

⁷ מצוה שב.

¹ ויקרא כג, ט - יז.

² ויקרא ב, יד.

³ דברים כד, יט.

⁴ ויקרא ב, יד.

ומדין זה נובע גם מה דאיתא במנחות⁸ מצות העומר להביא מן הקרוב לירושלים ומבואר בגמ' (לפי טעם א') משום 'כרמל' וביארו הראשונים בזה שאם יביאו את העומר מרחוק, הרוח תייבש ותקשה את השעורים, ובעינין 'כרמל' שיהיה רך ולח.

וכן איתא במנחות⁹ שהקרבת העומר דוחה דיני שביעית שהרי מקריבים ושורפים את מנחת העומר על המזבח על אף שיש איסור שריפת ספיחין וא"א להביא מעומר של שנה שעברה [ולא יעבור על איסור שריפת שביעית] משום דבעינין 'כרמל' והיינו דווקא מתבואה חדשה מהשנה השביעית.

ג. מנחת העומר שונה באופן טחינתה כמפורש במקרא בפרשת המנחות¹⁰ 'גרש כרמל' ופרש"י 'שבירה וטחינה גורסה בריחים של גרוסות'. מאידך, כל המנחות דינם לבוא מן הסולת והיינו טחינה לקמח דק [ואף מנחת סוטה שבאה מן השעורים נטחנת לקמח דק]. וצריך להבין במה שונה מנחת העומר משאר המנחות.

לאיזה ענין זמן נאמר דין 'כרמל'

ובעיקר דין 'מצותו לבא מן הלח' (שיהיה נראה וניכר יותר לעין) צריך ביאור במשמעות דין זה, הרי מפורש בפסוק שם "אָבִיב קְלוּי בְּאֵשׁ" - כלומר שלפני הטחינה קולים את השעורים באש כדי לייבשם, וכמו שפירש רש"י 'שאלולי כן אינה נטחנת בריחים לפי שהיא לחה'. וא"כ יוצא שהעומר נמצא במצב של כרמל רק משעת הקצירה עד הבאת העומר לעזרה שאז מכשירים לקליה וקולים אותו על האש וטוחנים, ובשעת הנפה והקרבת מנחת העומר למזבח כבר אינה כרמל ולא ניכר ביכורו, ולאיזה ענין זמן נאמר דין 'כרמל'.

ובעצם הלשון שנקטו חז"ל בכל מקום 'מנחת העומר' צריך להבין, שהרי כל המנחות באות במידת 'עומר' וא"כ מדוע קראו למנחה זו ע"ש מידת העומר, ובמה נתייחדה מנחת העומר שקראוה ע"ש מידתה.

'ראשית הקציר' בפ' המועדות, לעומת 'הגשת העומר כמנחה' בפ' המנחות

ונראה לבאר שהרי הקרבת העומר היא הודאה ותפילה על הקציר וכמו שפי' הראשונים [ובגמ' ר"ה¹¹ 'הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות']. ועיקר ענין העומר מתייחס אל הקציר וכמפורש בתורה 'וְהִבַּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם'. ולאחר שמביא ראשית הקציר לה', נותר איסור חדש ומותר להתחיל לקצור ולאכול.

ולכן באמת מצד פרשת המועדות היה צריך להביא את העומר כמות שהוא בשיבולים, שכך יותר ניכר ענין הקציר וביכורו, וכמו שמשמע מפשטות המקרא "וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהִבַּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר", ולא הוזכר כאן כלל ענין המנחה אלא להביא 'ראשית קצירכם' - כמות שהוא מן השדה [וכעין שמצינו במצות

¹⁰ ויקרא ב, יד.

¹¹ טז ע"א.

⁸ דף סד ע"ב.

⁹ דף פד ע"א.

ביכורים (מסכת תרומות¹²) שמביא פירות כמות שהם למקדש ואם סחטן שוב אינו יכול להביאם לביכורים חוץ מיינן ושמן].

אלא שמצד 'דיני המזבח', אי אפשר להקריב למזבח שיבולים, כיון שדבר שאינו מוכן לאכילה לא קרב למזבח, ע"כ צריך לעשותו באופן של מנחה שזה מחייב קליה וטחינה ורק אז ראוי לעלות למזבח למנחה.

ויוצא שהעומר היה צריך לבוא למקדש כמות שהוא בשיבולים, אלא שבכדי שיהיה ראוי לעלות למזבח אופן הגשתו הסופי יעשה באופן של מנחה. ומבואר היטב מדוע לא הוזכר בפרשת אמור אופן עשיית העמר, והוזכר אופן עשייתה רק בפרשת המנחות, משום שבאמת מצד 'פרשת המועדות' עיקר הענין הוא 'ראשית הקציר', והיה אמור לבוא לכהן כמות שהוא בשיבולים. אלא שמצד 'פרשת המנחות' (מצד דיני המזבח) נתפרש שא"א להביא את העומר כמות שהוא למזבח כיון שאינו מוכן לאכילה, ואופן הגשת העומר יהיה בצורה של מנחה והיינו ע"י קליה טחינה וכו'. לעומת זאת, שתי הלחם, הוזכר אופן עשייתה בפרשת אמור כיון שכל עיקרה שהיא המנחה הראשונה הקריבה למזבח ולפניה אסור להקריב מנחות וביכורים למקדש וכמש"כ בתו"כ 'והקרבתם מנחה חדשה' שתהיה חדשה לכל המנחות.

הלכות 'מנחת העומר' באור חדש

ויבואר היטב במה נתייחד העומר שנאמרו ההלכות של מצות קצירה (לשמה) ומצותו מן הלח, כיון שעיקר ענין העומר הוא 'ראשית הקציר', ולכן 'מצותו מן הקמה' שמצות העומר היא להביא את הקציר לה', ולכן גם 'מצותו מן הלח' שע"י כך ניכר יותר ביכורו. ואף שבסוף מוקרב למזבח באופן של מנחה זה רק צורת 'ההגשה למזבח', אבל עיקר ענינו הוא הקציר, וזה מודגש ע"י פעולות אלו של קצירה וכרמל לח שע"ז ניכר שהבאת העומר מתייחסת אל 'הקציר' משא"כ בשתי הלחם ובשאר המנחות לא שייך כל ההלכות האלו.

כן אפשר לבאר על פי זה, מדוע רק במנחת העומר נאמר הדין לטחון בריחים של גרוסות ולא כשאר המנחות שטוחנים לקמח דק. שכיון שנתבאר שהעומר עיקר ענינו מתייחס על 'ראשית הקציר' וכל דין המנחה זה רק צורת ההגשה למזבח, לכן הטחינה נעשית באופן של גריסה, שמצד אחד מתקיימים דיני המנחה, אבל עדיין נשמר ככל האפשר צורתם המקורית של השעורים¹³ כפי שבאו מן הקציר, ולכן לא טוחנים דק שאז השעורים מאבדים לגמרי את צורתם המקורית ולא יהיה ניכר ענין הקציר כלל.

ומדויק היטב שהתורה כינתה את שתי הלחם בשם 'מנחה' ואילו בעומר לא הוזכר כלל שנקראת 'מנחה', משום שמצד פ' אמור באמת אין כאן דין 'מנחה', כיון שהעומר אמור לבוא כמות שהוא בשיבולים, ודין 'מנחת' העומר נתחדש רק מצד דיני המזבח בפ' המנחות, משא"כ שתי הלחם באים מצד דין מנחה ולכך פירשה התורה 'והקרבתם מנחה חדשה'.

איירי בקמח שטחון דק אלא בקמח שלא טחון כ"כ, ויש בו עדיין טעם חיטים וראוי למאכל.

¹² יא, ג.
¹³ ועיין ברכות דף לו ע"א: "קמחא דחיטי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה", ובתוס' וברא"ש שם דלא

ביאור סדר פרשת המנחות לפי"ז

ולפי"ז יבואר מדוע ב'פ' המנחות מנחת העומר כתובה בסוף, שהרי בתחלה מוזכר כל המנחות, והתורה מסכמת שבכל המנחות יש איסור 'כל שאור וכל דבש' ואז התורה חוזרת שוב לדיני מנחת העומר. ולכאורה קשה מדוע לא כללה התורה מנחת העומר יחד עם המנחות שהרי היא גם מנחה, ולפמש"נ מובן היטב שכל מה שנאמרה בפרשת המנחות אינה אלא רק לצורך 'צורת עשיית המנחה' ולא מצד שיש חיוב להביא מנחה כזו, שהרי אין דין 'מנחה' להביא מנחת העומר, שהרי היתה צריכה לבוא כמות שהיא בשיבולים אלא שזה 'צורת ההגשה' מצד דיני המזבח שנעשית באופן של מנחה ולכן לא נכללה יחד עם על המנחות שבאות מצד עצמם, וגם מה שעומר בא מן השעורים זה מדין פרשת אמור שזה הראשית של הקציר (כיון שהחיתין עדיין לא הבשילו), שמצד פרשת המנחות היה צריך לבוא מן החיתין שכל המנחות באות רק מן החיתין (ואפי' יחיד שנדר להביא מנחת שעורים חייב להביא מן החיתין).

ויבואר בזה שינוי נוסף שמצינו בלשון המקרא בין כל המנחות למנחת העומר, שבמנחת העומר התורה כתבה רק 'אשה לה' ולא הזכירה 'לריח ניחח' ואילו ב'פ' המנחות התורה כתבה שני פעמים לאחר ההקטרה על המזבח 'אשה ריח ניחח לה' וכן במנחת שתי הלחם כתבה בלשון זו 'קרבן ראשית תקריבו אתם ליהוה ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח'. וצ"ב ההבדל בלשון המקרא, ולפמשנ"ת שכל מה שמנחת העומר נאמרה ב'פ' המנחות אינה אלא לצורך 'צורת עשיית המנחה' כיון שבעקרון היתה צריכה לבוא כמות שהיא בשיבולים וזה רק 'צורת ההגשה למזבח', א"כ יוצא שאין עיקר מטרת העומר ההקטרה למזבח אלא בעצם 'הבאת העומר' למקדש כבר מתחיל להתקיים הקרבתו (וכמו שיבואר בהמשך באריכות) ולכן לא נאמר 'לריח ניחח' אלא רק 'אשה לה' שכיון שמקטיר על האש במזבח נקרא 'אשה לה' משא"כ בשאר המנחות ובשתי הלחם שבאות מצד עצמם, עיקר ענינם שעולים להקטרה למזבח 'לאשה לריח ניחח לה' (וכמו בשאר הקרבנות שכתוב 'לריח ניחח').

כך מדויק הכתוב בפרשת 'ראשית קצירכם' (אמור), שהדגש הוא על עצם ה'הבאה' כמה פעמים: "וְהֵבֵאתֶם אֶת עֹמֶר" "עֵד הֵבִיאֲכֶם" "מִיּוֹם הֵבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפֵה". בשונה משתי הלחם שנאמר בו שם גם - "וְהֵקֵרְבֶתֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה".

'דחידוש הוא' ולא משום קרבן אתיא'

וראיה ליסוד זה שמנחת העומר אינה באה מצד דיני המנחות מהא דאיתא במנחות¹⁴ 'רבא אמר מנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשירה ושיריה נאכלין ואינה צריכה מנחת העומר אחרת להתירה וכו' בדבר הראוי לעבודה לאפוקי מנחת העומר דלא חזיא דחידוש הוא.' - מבואר בדברי הגמ' שאין מחשבת פיגול שלא לשמה פוסלת במנחת העומר משום שהיא מנחה מחודשת שבאה מן השעורים ולא כשאר מנחות שכשרות רק מן החיתין. ופירש

¹⁴ דף ה ע"א.

ברש"י וז"ל: 'בדבר הראוי לעבודה - כגון מנחת חטין אבל מנחת העומר של שעורים אינה ראויה אלא לעבודה זו בלבד להתיר ולא משום קרבן אתיא', עכ"ל. ומבואר בדברי רש"י שמנחת העומר אינה באה משום 'קרבן' כשאר מנחות שנקראות קרבן שבאות מן החיטין שהרי באה מן השעורים, וכל ענינה לא באה אלא להתיר איסור חדש שצריך להביא ראשית הקציר לה' מן השעורים וע"י כך נותר איסור חדש.

ומוכח כדברינו שדין הקרבת העומר אינה מצד עצם דיני המנחות אלא שצריך להביא מראשית הקציר להתיר איסור חדש והיתה צריכה לבוא כמות שהיא מן השיבולים ולכן לא נקראת 'קרבן', וכן הא שבאה מן השעורים אינו מצד פ' המנחות כיון שכל המנחות אינן באות אלא מן החיטין, וכל דין השעורים זה מצד פ' אמור שזה הראשית של הקציר, ולכן הגמ' קוראת למנחת העומר 'חידוש' שבאה מן השעורים.

מנחת העומר ע"ש 'עומר שיבולים'

ומה שקראו חז"ל בכל מקום מנחת ה'עומר' אין הכוונה ע"ש מידת העומר שהרי כל המנחות מידתן עומר אלא נראה הכוונה ע"ש 'ראשית הקציר' ומלשון 'עומר שיבולים' ('ושכחת עמר בשדה') כלומר שאף שהיום באה בצורת 'מנחה' עדיין הדגישו חז"ל שכל ענינה הוא 'העומר' שהוא ראשית הקציר והיינו שזה 'עומר' הבא בצורת 'מנחה' וה'מנחה' היא צורת הגשת 'העומר', ולכן שינתה התורה לשון מידת העומר מכל המנחות שכתוב בהם עשרון. והביאור בזה ע"פ הספרי שכתב: "עמר ג' שמות יש לו: עמר שיבולים, עמר התנופה, עמר שמו". והיינו שאפי' מידת העומר שהיא עשרון נאמרה בלשון 'עומר' שמשמש גם ללשון של 'עמר שיבולים' כדי שנבין שלא הענין הוא מידת 'עשרון' של שאר המנחות אלא הענין להביא 'עומר שיבולים' במידת 'עומר'.

כרמל בשעת הקרבה

הגמ' במנחות¹⁵ מבארת את ההיתר להקטיר את מנחת העומר בשביעית שהרי כתוב לאכלה ולא לשריפה, ומתרצת "רחמנא אמר לך לדורותיכם ואת אמרת תיבטל", ומקשה הגמ' - שיביא שעורים שגדלו בשנה השישית, ומתרצת שבעינן כרמל בשעת קצירה וליכא (שבמשך השנה נתייבשו השעורים). ושוב מקשה - שיביא משעורים של שנה שישיית שנקצרו בעודן כרמל, ומתרצת הגמ' "אמר קרא כרמל תקריב, בעינא כרמל בשעת הקרבה וליכא (פרש"י: כרמל תקריב - רך בשעת הקרבתן). איתמר רבי יוחנן אמר כרמל תקריב ר' אלעזר אומר ראשית קצירך ראשית קצירך ולא סוף קצירך", ע"כ.

וצ"ע בדברי הגמ' שבעינן 'כרמל בשעת הקרבה', שהרי מפורש בפסוק "אָבִיב קְלוּי בְּאֵשׁ" והיינו שיש דין לקלות את הכרמל על האש כדי לייבשן בכדי שיהיה אפשר לטוחנן, וא"כ בשעת ההקרבה למזבח כבר אין שום זכר לכרמל, ואיך שייך קיום לדין 'כרמל בשעת הקרבה', ולא מצאתי מי שעמד בזה, אולם מצאתי בשפ"א במנחות לעיל¹⁶ שכתב בתוך

¹⁶ דף טו ע"א.

¹⁵ דף פד ע"א.

הדברים בדרך אגב, שודאי כוונת הגמ' כרמל בשעת הקרבה היינו רק עד שעת הקליה, אבל ודאי לאחר הקליה שוב אינו נקרא כרמל. ועדיין צ"ע דאיזה הקרבה יש לפני שקרב למזבח ששייך לומר בזה שמתקיים דין 'כרמל בשעת הקרבה', דהרי קרב למזבח רק כשנעשה למנחה וזה אחרי קליה וטחינה ובשעת 'הקרבה' כבר אינו 'כרמל'.

הכשרת המנחה בעזרה

ונראה לבאר, דהנה במשנה במנחות תנינן¹⁷ "קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאווהו לעזרה והיו מהבהבין אותו באור" ומבואר מדברי המשנה שמיד לאחר הקצירה מביאים את העומר לעזרה, ויש דין לעשות את כל המלאכות המכשירות את מנחת העומר דוקא בעזרה. וכן מדויק ברש"י שפירש וז"ל: "ומהבהבין - בעזרה בשבלים". ומוכח מדבריו שמדגיש שאת הקליה יעשו דווקא בעזרה. וצ"ב שלא מצינו דין זה בשאר המנחות¹⁸ ומנין המקור לדין זה. ובקריית ספר¹⁹ חידש מהפסוק מקור לדין זה, וז"ל: "קצרוהו והביאווהו לעזרה כדכתיב 'והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן' דמשמע דמשעת קצירה יביאווהו לעזרה ושם חובטין וזורין אותו ובוררין אותו ומהבהבין אותו", עכ"ל. ומבואר מדבריו שלמד מהמפורש במקרא שמיד לאחר הקציר יביאווהו לכהן לעזרה ושם יעשו כל המלאכות.

ולפי משנ"ת א"ש היטב דבריו, שביארנו שכל ענין הקרבת העומר הוא על 'ראשית הקציר', ולכן יש מצות קצירה וצריך קצירה לשמה וכן דין כרמל לח. א"כ מבואר היטב שהקרבת העומר מתחילה מיד מזמן הגעת העומר לעזרה, שמיד בסיום הקציר צריך להביאו לעזרה, כיון שבעקרון היה צריך להקריבו למזבח מיד כשבא מן הקציר כמו שהוא 'כרמל' בשיבולים, ואז שפיר היה מתקיים דין 'כרמל בשעת הקרבה'. אלא שכיון שא"א להקריבו כמות שהוא למזבח שהרי אינו מוכן לאכילה, לכן נאמר שכל הדינים של הכשרת המנחה יעשו דווקא בעזרה, שכל ההכשרה למנחה היא חלק מההקרבה, כיון שזו הכשרה באופן הגשת 'העומר' למזבח, וזה מה שנתחדש במנחת העומר שהקרבתו מתחילה מיד משעת ההגעה לעזרה שהרי היה אמור להיקרב מיד כשבא מן הקציר כמות שהוא 'כרמל', וכל ההכשרה למנחה זה רק צורת ההגשה של 'העומר' למזבח איך יהיה אפשר להקריבו למזבח, וממילא כל מלאכות ההכשרה להגשת העומר כמנחה הם חלק בלתי נפרד מההקרבה. משא"כ שאר המנחות שהקרבתן מתחילה רק משעת ההגשה למזבח והקמיצה.

ולפי"ז מבוארים היטב דברי הגמ' 'כרמל בשעת הקרבה' שבאמת צ"ל כדברי השפ"א שלאחר הקליה באש שוב אינו כרמל אבל כיון שבעומר נתחדש שהקרבתו מתחילה מיד בשעת הגעתו לעזרה מן הקציר ממילא מיד כשבא לעזרה כשהוא 'כרמל' מתקיים שפיר דין 'כרמל בשעת הקרבה', ולכן דוחה הקרבת העומר איסור שריפה בשביעית.

¹⁷ שם. מתוך ביתו בקלות של כסף... עיי"ש.

¹⁸ רמב"ם בפ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הי"ב: "פ"ז תמידין ומוספין הי"ב.

¹⁹ סדר הבאת המנחה כיצד, מביא אדם סולת